University of Sistan and Baluchestan

Journal of Lyrical Literature Researches

Print ISSN: 2008 - 5737
Online ISSN: 2538 - 5011

Homepage: https://jllr.usb.ac.ir

Explanation of the effects of lyrical literature in the stories of the Thousand and One Nights based on the principles of the school of minimalism

Freshteh Naseri✉

1-Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Yadgar Imam Khomeini (RA) Shahrari Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Iran Email:Naseri1033@iausr.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received 22 October 2022
Received in revised form 3 January 2023
Accepted 3 January 2023
Published online 23 September 2023

Keywords:
lyrical literature, Thousand and One Nights, minimalism, school, Shahrazad the storyteller.

ABSTRACT

Minimalism is the result of the social, political and cultural developments of the last few decades, which has been manifested in visual and non-visual arts in a significant way. In the field of fictional literature, the emergence of minimalism, in addition to the influence of political and social conditions, has been considered the result of formalists' efforts to innovate and create new methods, considering that the origin of short stories and short stories, according to formalists, is anecdotes, the tales of the Thousand and One Nights as one of The most important works of lyrical literature provide a suitable platform for the explanation of the minimalistic foundations of Kalam. In the present research, the social levels of the narratives of this work have been discussed with the analytical descriptive method. The main goal of this research is to investigate and explain the basics of lyrical literature in the stories of the Thousand and One Nights based on the characteristics of the school of minimalism. The results of the research show that each of the stories, with a short structure, tries to express the events of people's daily life by relying on the thoughts, beliefs, foundations and customs of a period, and the social and moral relations of that period by relying on superstition elements and well-known symbols. In a society, they are criticized. The main research question in the present study is how the art school of minimalism and its characteristics explain the themes of the lyrical stories of the Thousand and One Nights.

Cite this article: Naseri, FeReshteh. (2023).” Explanation of the effects of lyrical literature in the stories of the Thousand and One Nights based on the principles of the school of minimalism*”. Journal of Lyrical Literature Researches*, 21 (41), 219-236.

http//doi.org/:10.22111/jllr.2023.43770.3097

© The Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan.

Extended Abstract

1-Introduction

Minimalism is a movement that was formed about half a century ago under the influence of factors, such as the post-industrial age, war, etc., and like other phenomena, it had an effect in various fields, including art, and in the form of a tendency to brevity in literature, it has been manifested in the form of a short story, and a minimal story. As the newest type of narrative expression, the minimal story has features that some of them can be found in the narrative types in classical Persian literature. In the meantime, some of the stories of the Hezaro Yek Shab reflect a huge range of social mechanisms of the lyrical literature in the form of stories, due to having multiple social relations and the foundations of lyrical literature.

Research objective

This research aims to investigate and explain the relations of the lyrical culture and literature and social mechanisms based on the school of minimalism in the narratives of Hezaro Yek Shab. The main necessity of dealing with the current research is to explain the verbal levels of old stories based on the principles, relationships of new criticism. Therefore, the necessity of dealing with such researches is to examine and explain the anecdotes that are based on the structural patterns of the school of minimalism. So that it can understand its social and philosophical mechanisms by explaining rhetorical relations.

2-Research questions and Research Methodology

The main problem in the design of this research is that which of the themes of Hezaro Yek Shab have lyrical relationships and how can the main structures of minimalism be effective in discovering the inner relationships of the text? Also, how do the art school of minimalism and its characteristics explain the essence of the lyrical stories of the Hezaro Yek Shab?

The present research has analyzed the stories of the Hezaro Yek Shab with a descriptive-analytical method according to the components of lyrical literature based on the literary school of minimalism.

3. Discussion

The characteristics of the school of minimalism are comprehensive and numerous. Among the most important characteristics of the school of minimalism are limitation of characters, simple design, surprising ending, use of Sanat Talmih, dialogue element, simplicity of language, prominence of some elements of story, limitation of staging, attention to human concerns, completeness and perfection, use of attractive theme, excessive brevity, realism, and low volume and... (Parasa, 2006: 34) The characters in Hezaro Yek Shab are limited and constantly role playing, they are often petrified and static and unchanging. The behavior and actions of everyone- king, queen, minister, merchant, judge, nanny, genie, fairy, and lover are fixed and influenced by emotional and lyrical relationships, and each of them are moved in a known, pre-made pattern in a specific way. Therefore, we do not face many characters because their purpose is to express a view of the society of their time. In fact, in legends and lyrical stories, such as Hezaro Yek Shab, the characters are all static. In this context, before we are faced with dynamic characters, we are faced with specific types, such as "bad minister", "good minister", "jealous brothers and sisters", "cruel king" and "bad mood slave", which affect the story process with many emotions and feelings. (Abdollahyian, 2002: 176) The presence of animals in lyrical literature, as one of the important components and types of symbols, shows the close relationship and unbreakable link between humans and animals. In most of the lyrical stories, we see the presence of many animals, which indicates that the authors use their many characters based on their appearance, temperament, type, etc. For example," the presence of animals in the most sacred places, in the form of huge paintings or sculptures", indicates the status of animals among primitive people. (Taqavi, 1998: 99) In the stories of the Hezaro Yek Shab, animals appear in the stories with simple and unaltered language in two ways: either they are dangerous and destructive, such as wolves, dragons, snakes, rats, and dogs, which in the view of Sufiya are symbolic manifestations or they are metaphors of the self, or they are apprentices, helpers, and guides of people, who rescue heroes from terrible abysses. (Stari, 1989: 225) In ancient societies and tribes, one of the most repeated rituals of marriage is the ceremony or tradition of testing the suitors. In this way, unknown elements are placed in the path of the characters to add successive suspension in the story. The stories of Hezaro Yek Shab speak of extensive marriage relationships and events in a code language and with limited staging because marriage, by holding a ceremony, represents the transition from the stage of belonging to the clan to the stage of family formation. All the suspensions happen based on the disclosure of the secret

and the scenes are limited by themselves, in the same initial levels. In this work, sometimes the woman is not stable in relation to the man and sometimes the man is not stable in relation to the woman (Ismaili, 1995: 208). In the structure of the main indicators of the school of minimalism, the selection of attractive subjects has many examples in numerous works. In the stories of Hzaro Yek Shab, the concept of unsolvable has a special importance in creating countless ups and downs that they create on the path of the story and accompanied the story by a unique charm. "In Hezaro Yek Shab, the theme in unsolvable has been mentioned many times. For example, in the story of the third Qalandar, all the doors of the palace can be opened except for one door, which whoever opens it will die or be caught in a bad fate. (Stari, 1989: 219) The use of numbers has had a special place in the beliefs of the common people for a long time, and this matter has countless examples in the stories of Hezaro Yek Shab. Some considered them sinister and some considered them holy. This is more visible in the field of lyrical literature and in the form of stories and folktales that contain examples of magic and social relationships. In Hezaro Yek Shab, Shahrazad survives because in three years, he gave birth to three sons. The theme of the three sons with a man of subjects, the youngest of whom is a hero, is frequently mentioned in stories. "During the time of the Sassanids, on Wednesday, they divided the fire into three compartments and surrounded it with the names of the three angels, Asman, Azar, and Aban, who were close angels, and they jumped and then divided the fire into seven parts" (Reza'I, 1989: 478) Magic, with a small element in Hezaro Yek Shab with several mechanisms, such as: "Science and knowledge, juggling, trickery and vision, forgetting, tricks, trickery and seduction and using false tricks, illusions and ideas, using mysterious factors in demons, possession of nature through devilish charms and spells, corruption and destruction, madness, etc., are used in the dictionary. (Khormshahi, 2019: 1193) It can be said that the dominant atmosphere of this book is a magical and illusory atmosphere. (Azer, 2008: 133) "In the words of the Qur'an, magic is found in the meanings of deception and ideas without truth and reality, such as magic, it means a work that deceives the ears and prevents the ears from hearing the truth with its useless and deceptive words (Khosravi Hosseini, 1995:191)

4. Conclusion

By examining and explaining the numerous narrative features in the stories of Hezaro Yek Shab, it can be acknowledged that the purpose and result of the present study is to investigate and explain the relationships of lyrical literature and its social mechanisms based on the minimalism school in the narratives of Hezaro Yek Shab. It is necessary to mention that the examination and explanation of social and moral relations and relationships of a period can guide us in discovering the internal laws of a society by relying on the customs and culture of life as well as the superstitious ideas of that period. Therefore, it is inevitable to accept and pay attention to various incidents and verbal and behavioral characteristics in the works formed in a certain period along with temporal and spatial developments. The stories of Hezaro Yek Shab by having a history of structural development and creating a suitable platform for expressing the basics of sociology in the form of short stories play a significant role in transmitting social relationships and thoughts governing the thought of a certain period.

5. References

The Holy Quran.

Abadiyan, M. (2000). *What everyone is good at: raising the dimensions of classical Persian poetry in Hafiz's ghazal*. Tehran: Research Institute of Islamic Culture and Art.

Abdullahian, H. (2011). *Character and characterization in contemporary fiction*. First Edition. Tehran: An Publications.

Afshar, I. (2004). “One Thousand and One Nights Among Us”, *Farhang-e- Mardom Quarterly*, Vol. 3, No. 11 and 12, pp. 17-30.

Amani, F. et al. (2021). “The social position and characteristics of women in the Thousand and One Nights and Kalileh and Demaneh”. S. 13, No. 49, pp. 323-349

Azar, A. E. (2018). *Iranian literature in world literature*. Tehran: Nashersakhon.

Baizaei, B. (2009). 1000th Shab, Tehran: Roshangaran Publishing House.

Dehkhoda, A. A. (1931). *Dehkhoda Dictionary*. Tehran: Dehkhoda Institute Publications.

Esmaili, H. (1995). "The story of Zal from an ethnological point of view". by Tan Pahlavan and Rovan Khordmand. Edited by Shahrukh Moskob, Tehran: New Taha Publishing House.

Gholami, H. Rezaei, M. (2012). "Similarities and images of the lover's face in the poetry of contemporary women poets", Stylistics of Persian Poetry and Prose (Bahar Adeb), Q6, Vol.6, pp. 353-368

Heydari, M. (2018). “Adaptation of Shahrazad's play collection from Hazar and One Night based on Dudley Andrew's theory”.*Literary Criticism Journal*. No. 12. No. 47. pp. 155-89

Hinels, J. (1996). *Farhang Asatir Iran*. Translated by Jale Amoozgar. Ahmad Fazli. second edition. Tehran: Avin Publishing House.

Irwin, Rabert, (2004), an analysis of One Thousand and One Nights, translated by Fereydoun Badrei, Tehran: Nesfarzan Roz Publishing House, Ch.

Jahanmard, Mahboobeh et al., (2016), "Aesthetic Contributions and Themes of Love in Persian and Arab Poetry", Comparative Literature Studies, vol. 5, no. 3, pp. 126-97

Jezini, J. (1999).”The morphology of minimalist stories”. Karnameh. p. 1, p. 6, pp. 30-45

Khorramshahi, B.D. (1995). *Encyclopedia of Quran and Quran Studies*, Tehran: Scientific and Cultural Publishing House.

Khosravi Hosseini, S. Gh. (1995). *Vocabulary of Quranic Words*. Third edition.Tehran: Mortazavi Publishing House.

Mirsadeghi, M. (2008). *Dictionary of the Art of Story Writing*. Third edition.Tehran, Mahnaz Book.

Moein, M. (2007).*Farhang Moin*. Third edition. Tehran:Zarin.

Mohammadi, M. H. Qayini, Z. (2004) *History of Iranian Children's Literature*. Oral Literature of Ancient Times. Tehran: Nasserchista.

Nejat, A. et al. (2021). “The place and role with the importance of the minimalist style of Masnavi allegorical stories in the educational field of children and adolescents”, *Quarterly Journal of Allegorical Research in the Persian Language*. S. 13, S.P. 48, pp. 119-99.

Noor Aghaei, A. (2009). *Number, Symbol, Myth*. Vol. 2. Tehran: Naqd Afkar Publication.

Parsa, A. (2006). “Minimalism and Persian literature”. *Journal of Faculty of Literature and Humanities*, Shahid Bahonar University, Kerman. New period. 20, 17, pp. 27-48.

Parsinejad, K. (2003). “short short story or postcard story”, *fiction literature*, p. 82, p. 74, pp. 58-60.

Pournamdarian, T. (2008). *In the shadow of the sun*. second edition.Tehran: Sokhan.

Rastgar Fasai, M. (2001). *Types of Persian Poetry*. second edition. Shiraz: Navid Shiraz Publishing House .

Rezaei, A. A. (1989). *The Origin and Ancestry of Ancient Iranian Religions*. Tehran: Azadi Publishing House.

Roshan, N. (2012). “Mini Mallism”, *Art and Architecture*, Q. 12, pp. 85 and 86, pp. 106-96.

Satari, Jalal, (1989) *Afsun Shahrazad* (research on a thousand legends), Tehran: eshartos.

Shadel, A. and et al. (2009).*The World of One Thousand and One Nights*. translated by Jalal Sattari.Tehran: Neshar Marqas.

Shamisa, S. (1994).*literary genres*. second edition. Tehran: Ferdous Publications.

Taqavi, M. (1997). *Animal Stories in Persian Literature*. Tehran: Nasrafrozan.

Tasoji, A. L. (1949).*One Thousand and One Nights*. Tehran: Scientific Publication.

پژوهشنامه ادب غنایی

شاپا چاپی: ۲۰۰۸-۵۷۳۷
شاپا الکترونیکی: ۲۵۳۸-۵۰۱۱

Homepage: https://jllr.usb.ac.ir

تبیین جلوه‌های ادبیات غنایی در قصه‌های هزارویک شب براساس مبانی مکتب مینی‌مالیسم

فرشته ناصری[1] ✉

[1]- نویسنده مسئول، استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری،دانشگاه آزاد اسلامی،تهران،ایران رایانامه: Email:Naseri1033@iausr.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۳۰

تاریخ بازنگری:۱۴۰۱/۱۰/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۷/۰۱

کلیدواژه‌ها:
ادبیات غنایی، هزارویک شب، مینی‌مالیسم، مکتب، شهرزاد قصه‌گو.

چکیده

مینی‌مالیسم نتیجه تحولات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی چند دهه اخیر است که در هنرهای تجسمی و غیرتجسمی به شکل چشمگیری نمود و بروز یافته است. در حوزه‌ی ادبیات داستانی، پیدایش مینی‌مالیسم را علاوه بر تأثیر شرایط سیاسی و اجتماعی، نتیجه تلاش فرمالیست‌ها در جهت نوآوری و ایجاد شیوه‌های تازه دانسته‌اند با توجه به اینکه منشأ داستان کوتاه و داستانک، طبق نظر فرمالیست‌ها، حکایت است، حکایت‌های هزارویک شب به‌عنوان یکی از مهم‌ترین آثار ادبیات غنایی با برخورداری از شاخصه‌های گوناگون داستانی بستر مناسبی را جهت تبیین مبانی مینی‌مالیستی کلام فراهم می‌آورند. در پژوهش حاضر، با روش توصیفی تحلیلی، به بیان مراتب اجتماعی روایت‌های این اثر پرداخته شده است. هدف اصلی این پژوهش، بررسی و تبیین مبانی ادب غنایی در قصه‌های هزارویک شب بر مبنای شاخصه‌های مکتب مینی‌مالیسم است. نتایج پژوهش بیانگر آن است که هریک از قصه‌ها، با ساختاری کوتاه درصدد بیان وقایعی از زندگی روزمره‌ی آدمیان با تکیه بر افکار، عقاید، مبانی و آداب‌ورسوم یک دوره است که مناسبات اجتماعی و اخلاقی آن دوره را با تکیه بر عناصر خرافی و نمادهای شناخته‌شده، در یک جامعه، مورد نقد و بررسی قرار می‌دهند. سؤال اصلی تحقیق در پژوهش حاضر این است که مکتب هنری مینی‌مالیسم و شاخصه‌های آن، چگونه بن‌مایه‌های داستان‌های غنایی هزارویک شب را تبیین می‌کنند.

ناصری ،فرشته. " تبیین جلوه‌های ادبیات غنایی در قصه‌های هزارویک شب براساس مبانی مکتب مینی‌مالیسم "، پژوهشنامه ادب غنایی، دوره ۲۱(۴۱)، ۲۳۶-۲۱۹

http//doi.org/:10.22111/jllr.2023.43770.3097

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان.

© نویسندگان.

۱. مقدمه

مینی‌مالیسم، جنبشی است که حدود نیم‌قرن پیش تحت تأثیر عواملی چون عصر فراصنعتی، جنگ و ... شکل گرفت و همانند دیگر پدیده‌ها، در زمینه‌های مختلف و از جمله هنر نیز اثرگذار گشت و به‌صورت گرایش به‌اختصار در ادبیات داستانی و در قالب داستان کوتاه، داستانک و داستان مینیمال تجلی پیدا کرده است. داستان مینی مال به عنوان تازه‌ترین نوع بیان داستانی، ویژگی‌هایی دارد که برخی از آن‌ها را در گونه‌های روایی موجود در ادبیات کلاسیک فارسی نیز می‌توان یافت. در این میان، برخی از حکایت‌های هزارویک شب، به دلیل برخورداری از مناسبات متعدد جامعه و مبانی ادب غنایی، طیف عظیمی از سازوکارهای اجتماعی ادبیات غنایی را در قالب داستان، در خود منعکس می‌سازد. با توجه به این امر، مکتب ادبی مینی‌مالیسم، با بهرمندی از شاخصه‌های ساختاری، نظیر داستان کوتاه یا داستانک، بستر مناسبی را جهت تبیین مناسبات اجتماعی و فرهنگی این اثر را در دوره‌ای خاص، فراهم می‌آورد. جهت تبیین مبانی ساختاری این پژوهش به ذکر مباحثی پیرامون موارد یاد شده می‌پردازیم.

۱- ۱-۱. بیان مسأله

مسأله اصلی در طرح موضوع این پژوهش آن است که کدام‌یک از مضامین داستان‌های هزارویک شب، دارای روابط و مناسبات غنایی است و ساختارهای اصلی مینی‌مالیسم چگونه می‌تواند در کشف روابط و مناسبات درونی متن مؤثر واقع گردد؟ و همچنین مکتب هنری مینی‌مالیسم و شاخصه‌های آن، چگونه بن‌مایه‌های داستان‌های غنایی هزارویک شب را تبیین می‌کنند؟

۲- ۱-۲. هدف و ضرورت پژوهش

ضرورت اصلی پرداختن به چنین پژوهش‌هایی، بررسی و تبیین حکایت‌های کهنی است که بر مبنای الگوهای ساختاری مکتب مینی‌مالیسم و مبانی نقد نو، قابلیت نقد و تحلیل دارند. بطوری که می‌توان با تبیین مناسبات سخنوری به سازوکارهای اجتماعی و فلسفی آن پی برد. هدف اصلی این پژوهش، بررسی و تبیین روابط و مناسبات فرهنگ و ادب غنایی و سازوکارهای اجتماعی مبتنی بر مکتب مینی‌مالیسم در روایت‌های هزارویک شب است.

۳- ۱-۳. پیشینه پژوهش

در خصوص داستان‌های هزارویک شب و همچنین مکتب ادبی مینی‌مالیسم، پژوهش‌های متعددی انجام شده اما در خصوص بررسی و تبیین ادب غنایی در قصه‌های هزارویک شب برمبنای مکتب مینی‌مالیسم، تاکنون تحقیق مستقلی صورت نپذیرفته است. در ادامه به ذکر نمونه‌هایی شاخص از پژوهش‌های صورت گرفته پیرامون این اثر و مکتب ادبی مینی‌مالیسم می‌پردازیم.

۱- فاطمه جعفری کلیبر و شکوفه دارابی، (۱۳۹۸) جلوه‌های مینیمالیستی حکایت‌های تذکره‌الاولیاء عطار، در این پژوهش به تبیین مراتب داستانی و شخصیت‌پردازی حکایت‌های منطق‌الطیر بر اساس روابط و مناسبات مکتب مینی‌مالیسم و شاخصه‌های متعدد آن پرداخته شده است.

۲- آسیه ذبیح‌نیا عمران و ماندانا منگلی (۱۳۹٦)، تطبیق سبک شناسانه‌ی مینی‌مالیسم در حوزه‌ی آموزش کودک و نوجوان، در این پژوش به تشریح مبانی سبک شناسانه‌ی مکتب مینی‌مالیسم و شاخصه‌های متعدد آن در عرصه‌ی شیوه‌ی داستان‌پردازی و سبک سخنوری پرداخته شده است.

۳- فاطمه امانی و همکاران (۱٤۰۰)، جایگاه اجتماعی و ویژگی زنان در هزارویک شب و کلیله‌ودمنه، این پژوهش، بر اساس روابط و مناسبات اجتماعی جایگاه زنان و مناسبات جامعه‌شناسی، بر مبنای نقش و حضور آنان در حکایت‌های هزارویک شب، نگارش یافته است.

٤- محمود حیدری، (۱۳۹۸). اقتباس مجموعه نمایشی شهرزاد از هزارویک شب بر اساس نظریه دادلی اندرو، این پژوهش با رویکردی تطبیقی بر اساس نظریه اقتباس اندرو، در پی اثبات این فرضیه است که مجموعه نمایشی شهرزاد و روابط و مناسبات داستانی آن، متأثر از فضای هزارویک شب بوده است.

٥- سید احمد پارسا، (۱۳۸٥). مینی‌مالیسم و ادب پارسی (بررسی تطبیقی حکایت‌های گلستان با داستان‌های مینی‌مالیستی)، این پژوهش در خصوص مبانی مکتب مینی‌مالیسم و سازوکارهای اجتماعی گلستان سعدی با ساختاری نوین و بر اساس روابط و مناسبات محتوایی مکتب مینی‌مالیسم به رشته تحریر درآمده است.

٦- اسما نجات و همکاران، (۱٤۰۰). جایگاه و نقش بااهمیت سبک مینی‌مالیسم قصه‌های تمثیلی مثنوی، این پژوهش بر مبنای روابط و مناسبات ساختاری مکتب مینی‌مالیسم و سازوکارهای رایج آن در حکایت‌های تعلیمی مثنوی معنوی صورت پذیرفته است.

٤- ۱-٤. روش تحقیق

پژوهش حاضر با روش توصیفی –تحلیلی، داستان‌های هزارویک شب را با توجه به مؤلفه‌های ادب غنایی بر مبنای مکتب ادبی مینی‌مالیسم، مورد نقد و بررسی قرار داده است.

٥- ۲. مبانی نظری

٦- ۲-۱. مینی‌مالیسم

کمینه‌گرایی (Minimalism)، جنبشی است که در اوایل دهه‌ی هفتاد میلادی در عرصه‌های گوناگون هنر در آمریکا شکل گرفت. این رویکرد که به‌خصوص در هنرهای تجسمی تشخص ویژه‌ای یافت، بیانگر آن بود که هنرمندان باید در آثار هنری، اصل ایجاز و کم‌گویی را سرلوحه‌ی تکاپوی خویش قرار دهند و شعار معروف آن‌ها باید عبارت «کم، زیاد است»، باشد. «واژه‌ی مینی‌مالیسم برای اولین بار در نمایش کوتاه «نفس» نوشته‌ی ساموئل بکت به کار گرفته شد که فاقد شخصیت و گفتگو بود»(میرصادقی، ۱۳۸۸: ۱۰۱). مینی‌مالیسم برای توصیف گرایشات انطباق یافته در موسیقی، ادبیات، نقاشی و مجسمه‌سازی به کار می‌رفت و هنر مینی‌مال صرفاً برای توصیف هنرهای بصری که بر جایگاه انتزاع و انتزاع‌گویی در زمینهٔ آثار سه‌بعدی و بعضاً نقاشی اصرار می‌ورزیدند، مورد استفاده قرار گرفت. (روشن، ۱۳۹۱: ۹۳) در دانشنامه‌ی بریتانیکا، کمینه‌گرایی در ادبیات چنین تعریف شده است: مینی‌مالیسم در ادبیات، سبک اصلی ادبی است که بر پایه‌ی فشردگی و ایجاز بیش‌ازحد محتوای اثر بنا شده است. مینی‌مالیست‌ها در فشردگی و ایجاز تا آنجا پیش می‌روند که فقط عناصر ضروری اثر، آن‌هم در کوتاه‌ترین و کمترین شکل باقی بماند. به همین دلیل، برهنگی واژگانی و کم‌حرفی، از محرزترین ویژگی‌های این آثار به شمار می‌رود. (جزینی، ۱۳۷۸: ۳٥) مینی‌مالیسم در ادبیات منثور و داستانی با عنوان‌های متعددی از جمله داستانک، داستان کوتاه، داستان‌واره و کوتاه‌نویسی، شناخته می‌شود. در ادبیات منثور و منظوم ایران نیز نشانه‌های فراوانی مبنی بر نفوذ مینی‌مالیسم که معنی «حداقل‌گرایی» و «ایجاز» را به دوش می‌کشد، دیده می‌شود؛ مانند خرده حکایت‌ها در آثار اخلاقی وتعلیمی وعرفانی فارسی، تک بیت‌ها، لطیفه‌ها، امثال وحکم، کلمات قصار، شعر طرح، شعر لحظه یا هایکو (haiko)، تانکا (tanka) و نیز شوهین (shohin) که سبکی در شعر و نثر هستند و سابقه‌ای طولانی در کمینه‌گرایی دارند. داستانک یا مینی‌مالیسم، یکی از گونه‌های مشهور و رایج سبک کمینه‌گرا در ادبیات جهان است. این اثر ادبی، امروزه مورد توجه برخی از نویسندگان جهان است و در میان طبقات مختلف جامعه طرفداران جدی دارد. مینی‌مالیسم در قالب داستان کوتاه، کوتاه یا داستانک، به نام‌های دیگری نیز خوانده می‌شود. (پارسی‌نژاد، ۱۳۸۲: ٥۹). نویسندگان این سبک هنری از داشتن قید و بندها و افراط در به کار بردن کلمات و

جملات پرهیز می‌کنند و با حذف زوائد و دیگر اطلاعات غیرضروری، داستان خود را ساده و کوتاه می‌کنند. داستان مینی‌مالیستی را می‌توان حتی در دورترین دوره‌های ادب فارسی نیز مشاهده نمود. اغلب در این موارد به داستان‌های صوفیانه به ویژه حکایت‌های مربوط به عرفا و کرامات آنان اشاره می‌شود، اما این داستان‌ها از واقع‌گرایی که از اصلی‌ترین ویژگی‌ها و جنبه‌های داستان‌های مینی‌مال است، خالی می‌باشد. عموماً هر داستان کوتاه و نیز داستان فاقد روایت پرحادثه، «مینی‌مالیستی» خوانده می‌شود. هرچند درواقع باید برای استفاده از این اصطلاح حدود و ثغوری قائل شد.

۷- ۲-۲. شاخصه‌های مکتب مینی‌مالیسم

شاخصه‌های مکتب مینی‌مالیسم فراگیر و متعددند. از جمله مهم‌ترین شاخصه‌های مکتب مینی‌مالیسم، عبارت‌اند از:

۱-محدودیت شخصیت‌ها، ۲-طرح ساده، ۳-پایان غافلگیرکننده، ٤-استفاده از صنعت تلمیح، ٥-عنصر گفتگو، ٦-بی‌پیرایگی زبان، ۷-برجستگی برخی عناصر داستان، ۸ -محدودیت صحنه‌پردازی، ۹-توجه به دغدغه‌های بشری، ۱۰-تمامیت و کمال، ۱۱-استفاده از تم جذاب، ۱۲-ایجاز بیش‌ازحد، ۱۳-رئالیسم (واقع‌گرایی) ١٤-کم‌حجمی و... (پارسا، ۱۳۸٥: ٣٤).

۸- ۲-۳. ادب غنایی(Liric)

تحولات نوع ادب غنایی دارای رویکردهای متعددی است درواقع «با نوع ادب غنایی، دور حرکت انواع ادب کلاسیک اروپایی به پایان می‌رسد. ادبیات گستره جهانی مسائل را در حماسه و صحنه‌های زندگانی اجتماعی پشت سر می‌نهد. رویدادها، واقعیت‌ها و تجربه‌ها وقتی مصالح ادب غنایی می‌شوند که از صافی ذهن و عاطفه شاعر (نویسنده) گذشته، رنگ حدیث نفس به خود گیرد و درونی شود. در این نوع ادب، دنیای کلان بیرونی محاط بر دنیای خرد ذهنی می‌گردد. اگر در حماسه، شاعر با روایتگر گهگاه رشته سخن را در حاشیه به دست می‌گرفت و در درام مطالب خود را از زبان شخصیت‌ها به میان می‌آورد، در نوع ادب غنایی خود او اغلب رشته سخن را در دست دارد و هاتف روح زمان خود است. در این نوع ادب بیش‌تر مؤلفه‌های موردنظر که در تشکیل ژانر نقش دارند در پیوند با ذهن و حضور ذهن شاعر (نویسنده) مصداق می‌یابد: مصالح از تجربه و طرز تلقی وی، درون‌مایه از باورها و نگرش و بینش او و میزان زندگی گرایی اثر بستگی به رویکرد او به زندگانی اجتماعی مردم و طبیعت بیرون از ذهن او دارد. لحن قطعه غنایی اغلب تک‌گویی است.» (عبادیان، ۱۳۷۹: ۳۰)

در شعر و متن مبانی گسترده‌ی ادب فارسی، گونه‌های مختلفی برای ادب غنایی قائل شده‌اند، «از قبیل سوگنامه یا مرثیه، شادی نامه‌ها، شعرهای سرگرم‌کننده چون لغز، خمریات، توصیف طبیعت، شعر دلهره و نگرانی، شعر مدحی، شعر انسانی که بر پایه وطن‌دوستی و بشردوستی است، شعر مذهبی، اخوانی‌ات، سوگندنامه‌ها، زندگی‌نامه‌ها، شهر آشوب و مفاخرات که در زیر مجموع دو نوع کلی اشعار عاشقانه و احساسی قرار می‌گیرد.» (رستگار فسایی، ۱۳۸۰: ۱٥۱).

۹- ۲-٤. مبانی اصلی ادبیات غنایی

ادبیات غنایی، بخشی از ادبیات شفاهی و ادبیات نوشتاری است. ادبیات فارسی ایران از این دیدگاه برآیند پدیده چند فرهنگی است که یا خود در درازای تاریخ این ادبیات را به وجود آورده و یا از آن تأثیر پذیرفته است. بستر اصلی این نوع ادبی منظومه‌های عاشقانه و متونی است که رویکرد احساسی و عاطفی دارد «برخی از افسانه‌های عاشقانه مانند ویس و رامین، ریشه پارتی دارد و پیشینه آن به دوران اشکانیان می‌رسد. برخی نیز همچون ورقه و گلشاه از فرهنگ تازی گرفته شده است. ادبیات غنایی یا عاشقانه به توصیف عاطفه و مهر انسان به همنوع خود یا طبیعت می‌پردازد. هرگونه وصف، پیوند و نزدیکی و دوستی و عشق، در این قالب ادبی می‌گنجد.» (شمیسا، ۱۳۷۳: ۱۳٥).

ادبیات غنایی به‌عنوان بخشی از میراث ارزشمند زبان و ادبیات فارسی، مضامین و عناصر خود را از باورهای مذهبی، عمومی، طبیعت و هستی گرفته است و در این مورد عناصر مذهبی و دینی از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند.

۱۰- ۲-۵. قصه‌های هزارویک شب

مجموعهٔ قصه‌های زنجیره‌ای هزارویک شب که با شگرد قصه در قصه نوشته شده است، یکی از پیچیده‌ترین متن‌های ادبی به شمار می‌روند که در آن حکایت شب‌های پیاپی پررمزوراز افسانه‌ای از زبان یک راوی زن که شهرزاد نام دارد، بیان می‌گردد. وجود راوی زن با همه پیچیدگی‌های وجودی او یکی از برجسته‌ترین ویژگی‌های این مجموعه داستان است. «قصه‌های هزارویک شب، تجسم هزارویک روز زیستن در عالم بشری و فوق‌بشری است. روایت‌هایی که یکی پس از دیگری عنوان می‌شود و بشر عاجز، مدام در فضای حقیقت و رؤیا سرگردان و مبهوت باقی می‌ماند.» (محمدی، ۱۳۸۳، ج ۳: ۱۱۰) این اثر، آیینه‌ی تمام نمای افکار وعقایدی است که اساس تفکرات انسان‌ها را در دوره‌های متعدد تاریخی در بر گرفته. از این رو به عنوان یک سند تاریخی قابل اطمینان، سازوکارهای فرهنگی واجتماعی را درخود بازتاب می‌دهد. هزارویک شب (الف لیله و لیله)، داستانی به نقل از پادشاهی، با عنوان شهریار (پادشاه) و روایتگر آن شهرزاد (دختر وزیر) است. اکثر ماجراهای آن در بغداد و ایران می‌گذرد و داستان‌های آن را از ریشه‌ی ایرانی و برگردانی از «هزارافسان» دانسته‌اند. (بیضایی، ۱۳۸۸: ٦٢-٦٣) هزارویک شب، شامل سه نسخه است: الف- نسخه هندی که پیش از دوره هخامنشیان به زبان سانسکریت نوشته شده، ب- نسخه ایرانی که ترجمه‌ای از نسخه سانسکریت به فارسی باستان می‌باشد ج- نسخه عربی که در دوران هارون الرشید، از زبان پهلوی به عربی ترجمه شد. لازم به ذکر است که در تمام ترجمه‌ها، تعدادی داستان‌های جدید نیزبه آن اضافه شده‌است.

۱۱- ۲-۵-۱. چشم‌اندازی بر سراسر قصه‌های هزارویک شب

قصه‌های هزارویک شب با مقدمه‌ای این‌چنین آغاز می‌شوند که همهٔ زنان، مکّار و دروغ‌گو و خائن‌اند و مردان پیش از آن‌که قربانی غدر و خیانت زنان گردند، باید آن‌ها را بکشند و سعی شهرزاد همه این است که این اندیشهٔ نادرست را از لوح ذهن شهریار اصلاح کند و مهر او را نسبت به زنان برانگیزد. «آغاز کتاب، نوسانی است میان بیم و امید، مرگ و زندگی و مهر و کین، اما فرجام آن دادوستد و گفت و شنیدی است میان زندگی و عشق که شهرزاد این ضرباهنگ اخیر را جایگزین قانون «همه یا هیچ»، سرآغاز کتاب می‌کند. بیشتر قصه‌های شهرزاد، به اعتباری، اخلاقی است. قصه‌ها اکثراً با تجلیل و تکریم یکی از اصول و احکام اخلاق جامعهٔ وی، بزرگداشت محبت خویشاوندی و واجب شمردن حق پدر و مادر، رعایت انصاف و عدل، پاس داشتن شرف و حیثیت انسانی، از یاد نبردن خدا و جز آن پایان می‌پذیرند. هزارویک شب، دنیای سرود و ترانه و رود و چکامه است و آینهٔ تمام نمای کارهای پریان و جنیان و کتاب سحر و جادو و عشق و شور جوامع شرقی یا جماعات مسلمان در قرون میانه است.»(ایروین، ۱۳۸۳: ٥٦) داستان‌های هزارویک شب را در چهاردسته می‌توان مورد نقد وبررسی قرار داد:

الف) نخست، هسته‌ی قصه‌های ایرانی‌تبار و هم‌ریشه با داستان‌های شاهنامه و هم‌ارز شاهنامه که به دست فاتحان مسلمان با اسلام انطباق یافته‌اند و قدیم‌ترین بخش هزارویک شب هستند. خصیصه‌ی این قصه‌ها، غنای تخیّلی و وهمناک و مداخلهٔ دائم جنیان و پریان و وفور مسخ و حلول و سخنگویی جانوران و دوزوکلک‌ها و اندیشه‌های آن‌هاست؛ نام شخصیت‌های اصلی این دسته، شهریار و شهرزاد و دنیازاد و شاه زمان است که ایرانی می‌باشند. درواقع کتاب پهلوی زبان «هزار افسان» که بین قرون ۲ تا ٤ هجری به عربی ترجمه شد، باید پایهٔ اصلی این کتاب بوده باشد. هسته‌ی اصلی این کتاب شامل شاه شهریار، حیوانات، پرندگان، اسب آبنوس، فریزاد گلخنده، علی‌بابا و چهل دزد و ... متعلق به همین منبع کهن است.

ب) دومین دستهٔ حکایت‌ها که بیشتر مغازله آمیز هستند تا وهمناک، در بغداد در دوران خلافت هارون‌الرشید به وقوع پیوسته‌اند و قصه‌های عاشقانه، با عواقب عدیده هستند. در این داستان‌ها، مناظر زندگی درباری یا شهری، اندک‌اندک جایگزین صحنه‌های طلسم و جادو می‌گردند و داستان‌های عشقی به معنای ویژهٔ واژه (قصهٔ علی بن بکار و شمس‌النهار و نعم و نعمت و غیره) و حکایات کمابیش ظریف مردم پسند، برگرفته از وقایع اتفاقیه که مداح آن‌ها را در بازارها نقل می‌کرده‌است، جریان می‌یابند. اشعار احساسی و از طرفی جعفر برمکی، آخرین بازماندهٔ خاندان برمکیان مربوط به همین دسته‌اند.

پ) دسته‌ی سوم، حضور عنصر شگرف و خارق‌العاده، در دوره‌ای از قصه‌های دریانوردان است که مشهورترین آن‌ها قصه‌های سندباد بحری، مربوط به بندر بصره است، اعجاب‌انگیزی این قصه‌ها، ناشی از به هم آمیختگی تنگاتنگ راست و دروغ است. این قصه‌ها، حماسه‌ی نخستین دریانوردان مجهز به قطب‌نما، شاخص با میل رصد و شمسه و اسطرلاب است که به کشف مناطق ناشناخته می‌روند.

ت) در چهارمین دسته، شهری و بورژوازی شدن قصه‌هایی که در قاهره پرداخته شده و به قصه‌های کهن مزید گشته‌اند، برجستگی بیشتر می‌یابند. در این دسته، حکایات، مشتمل بر ماجراجویی‌های قهرمانان و قصه‌های هزل‌آمیز و هجوآلود و صحنه‌هایی از زندگی اعیان خوش‌ذوق و ظریف و گوشه‌هایی از معاش سوداگران و پیشه‌وران، تقریباً به‌طور کامل، جانشین وهمناکی قصه‌های کهن می‌شوند. قصه‌های جوذر صیاد از جمله قصه‌های این دوره است. البته در این قصه، چنان‌که در قصهٔ علاءالدین نیز، عناصری مراکشی‌الاصل به چشم می‌خورد، مشحون از عناصر اعجاب‌انگیز و خوارق عادت است. (شدل و همکاران، ۱۳۸۸: ۷۸). البته قصه‌هایی هم هستند که در هیچ طبقه‌ای نمی‌گنجند و تنها قصه‌هایی عامیانه‌اند. گفتنی است شمار قصه‌های این کتاب، برخلاف نام آن، به هزارویک قصه نمی‌رسد و عدد هزار در آن، نشانهٔ کثرت است.

شخصیت‌های قصه‌های هزارویک شب، بسیار گوناگون و متنوع‌اند وبر حسب موضوع و نوع آن به گروه‌های انسانی، جانوری و فراطبیعی شامل: شاهان و شاهزادگان، وزیران، زنان، کنیزکان و عجوزه‌های جادوگر، غلامان، پیشه‌وران شامل: بازرگانان، طباخ‌ها، دباغ‌ها، کشاورزان، دلاک‌ها، گوهری‌ها، ماهیگیرها، تلخک‌ها، آموزگاران، شاعران، صیادان، دریانوردان، پین‌دوزان، حکما، خیاط‌ها، کودکان، شخصیت‌های مقدس، شخصیت‌های تاریخی، مانند جعفر برمکی، جانوران در قصه‌های تمثیلی و دیوان و پریان، تقسیم می‌شوند. (محمدی: ۱۳۸۳، ج ۳: ۱۱۳) در هزارویک شب بیشتر داستان‌ها درباره‌ی شاهان و پسران بازرگانان ثروتمند است تا درباره‌ی بیکاران و تبهکاران خرده پا. بهره گیری از هزارویک شب، به عنوان منبعی برای بررسی زندگی مردمان سطح بالا چون ثروتمندان و صاحبان قدرت، معنا و مفهوم بیشتری دارد تا زندگی مردمان پایین اجتماع.

راوی اثر، شهرزاد، در هزارویک شب، از بینوایی و تنگدستی مردم رنجبر و ستم‌کش و جوری که بر ایشان می‌رود، سخن می‌گوید و گویی قصدش همه بیدار کردن همسر و باز کردن چشمان اوست تا جان خود و جان صدها تن از مردم معصوم را نجات بخشد. (ستاری، ١٣٦٨: ١١٣) پیکره اصلی و نوع ساختار کلام شهرزاد در سراسر این اثر، غنایی است. بطوریکه عواطف واحساسات گوناگون در بیان روایت ها و موضوعات گوناگون نمود و بروز می‌یابند.

۱۲- ۳. بحث وبررسی

تحلیل شاخصه‌های ادب غنایی در عناصر ساختاری قصه‌های هزارویک شب بر مبنای مبانی مکتب مینی‌مالیسم

۱۳- ۳-۱. محدودیت شخصیت‌ها

شخصیت‌ها، در هزارویک شب، محدود و مرتب در حال نقش‌پذیری هستند آن‌ها غالباً متحجر و ساکن و تغییرناپذیرند. رفتار و کردار هرکس – ملک، ملکه، وزیر، بازرگان، قاضی، دایه، جن، پری، عاشق و معشوق معمولاً ثابت و تحت تأثیر روابط

عاطفی و غنایی است و هریک از آنان به شیوه‌ای خاص و مطابق الگویی شناخته و از پیش‌ساخته، جابجا می‌شوند. ازاین‌رو با شخصیت‌های متعددی مواجه نیستیم؛ زیرا هدف آن‌ها بیان نمایی از جامعه‌ی روزگار خود می‌باشد «راست است که آدمی‌زادگان در هزارویک شب مسخ می‌شوند و صور گوناگون به خود می‌گیرند، ولی در همه احوال برحسب مقتضیات انسانی و خصایص فردی و شخصی خویش رفتار می‌کنند. بسیار کسان تبدیل به سنگ یا حیوان شده‌اند، لکن این مردم درین حالات حلول و مسخ نیز همیشه پاره‌ای از ویژگی‌های اصلی خود را نگاه می‌دارند و بدین گونه ناظری آگاه و هوشیار می‌تواند آنان را در هر حالت که باشند، بازشناسد و به‌آسانی دریابد که سگی هوشمند یا میمونی دانشمند به ظن قوی آدمیزاده‌ای نگون‌بخت است.»(ستاری: ۱۳٦۸: ۲۰۸) درواقع در افسانه‌ها و داستان‌های غنایی نظیر هزارویک شب، شخصیت‌ها همه ایستا هستند. در این آثار، پیش از آن که با شخصیت‌های پویا روبه‌رو باشیم، با تیپ‌های معین و از پیش‌معین نظیر: «وزیر بد»، «وزیر خوب»، «برادران وخواهران حسود»، «پادشاه ظالم» و «غلام بدطینت» مواجه هستیم که روند داستان را با عواطف واحساسات متعدد تحت تأثیر قرار می‌دهند. (عبدالهیان، ۱۳۸۱: ۱۷٦)

۱٤- ۳-۲. طرح ساده

جان و تن و نمادهای هریک از آن‌ها در قصه‌های هزارویک شب، از طرحی ساده برخوردارند. درواقع «جسم و صورت در جهان هزارویک شب، فاقد ارزش و اعتبار است، آنچه ماندنی است، گوهر جان است. فضیلت شگرف شخصیت و سرشت آدمی این است که در هر استحاله و دگرگونی و حادثه‌ای، صحیح و سالم باقی می‌ماند. جسم، جامه‌ای است که می‌توان آن را از تن به درکرد. بی‌آنکه شعور و نفسانیات آدمی کمی و کاستی گیرد و عیب و نقصانی پذیرد. خوانندهٔ هزارویک شب، می‌تواند نمونه‌ای از انسان‌ها نظیر عشاق، ملوک، قضات، وزرا و دیگران را هرجا که باشند، بشناسد.»(ستاری، ۱۳٦۸: ۲۰۹ و ۲۱۰) و به این شکل در سازوکارهای اجتماعی، روابط ومناسبات ادب غنایی را به تصویر بکشد.

۱۵- ۳-۳. پایان غافلگیرکننده

شخصیت‌پردازی پسران و دختران در هزارویک شب بر مبنای موقعیت و مقام آن‌ها در جامعه و خانواده مشخص می‌گردد و معمولاً روابط و مناسبات وصال آن‌ها، دارای پایانی غافلگیرکننده و غنایی است. در قصه‌های هزارویک شب، پسران (شاه)، قهرمانانی جنگجو و حادثه طلب‌اند، زیرا معرف هوشیاری، جویای کمال و فعال و پویا هستند و دختران (شاهدخت)، نمودار ناهشیاری‌اند و غالباً به صورت دلدارانی خفته پدیدار می‌شوند. این دختر چه بیدار و چه خفته همیشه چشم به راه پسری است. چنانکه در بسیاری از قصه‌ها دختری به خوابی دراز و گویی جاودانه فرو رفته و پسری بیدارش می‌کند و قسمت این است که بیدار کننده دختر، همسر او شود و این امر پایان غافلگیرکننده‌ی اغلب روابط ومناسبات اجتماعی شخصیت‌های دختران وپسران در مسیر وصال است که در اغلب داستان‌های غنایی به چشم می‌خورد. خواب و روابط و مناسبات متعدد آن در داستان‌های گوناگون ادبی وهمچنین قصه‌های دنباله‌دار، نماد غفلت است، اما گاه این خواب بستر ایجاد تحول وطی کردن مراتب کمال معرفی می‌شود. زیبای خفته در یکی از حکایات هزارویک شب، اسب جادو تصویر شده است. سنگ شدن مردم و ملک شهر جادو (در هزارویک شب) نیز، صورتی دیگر از به خواب رفتن است. در همه این قصه‌ها دختر با ملکه در قصر خود به خواب رفته است. پسر یا ملکی که خفته را بیدار و با وی ازدواج می‌کند، هشیاری است و این «ملک-هشیاری» با بیدار و زنده کردن خاطرات، درواقع صور نوعیی را که برای کار و سازندگی هشیاری لازم و ضروری‌اند، به یاری و کمک می‌خواند. در برخی از قصه‌ها، بانوان یا ملکه‌ها در خواب نیستند، بلکه در برج یا چاهی زندانی شده‌اند و به هر حال امکان

فعالیتی ندارند اما آنچه اهمیت دارد، فرجام غافلگیرکننده وغیر قابل پیش بینی این حوادث است که منجر به گره‌افکنی‌های عاطفی متعدد می‌گردد.

١٦- ٣-٤. استفاده از صنعت تلمیح

مکان‌ها، در هزارویک شب، معمولاً افسانه‌ای و غیرواقعی هستند و در قالب نامی خاص، یادآور یک حکایت و قصه می‌باشند. آنچه در مورد شهرها، کشورها و مکان‌های خاص گفته می‌شود، قابل‌اعتماد نیست و نمی‌توان آن‌ها را در چارچوب مرزهای جغرافیایی ترسیم نمود؛ زیرا در افسانه‌ها و قصه‌های کهن، توصیف مکان‌ها، خیلی کلی است و معمولاً به ذکر نام سرزمین اکتفا می‌شود. در مواردی حتی نام سرزمین یا منطقه‌ی جغرافیایی گفته نشده و قصه، بدون ذکر نام مکان پایان می‌یابد. درواقع قصه‌ها در هزارویک شب، متعلق به یک مکان نمی‌باشند، بلکه بی‌مکان یا همه‌جایی‌اند، جایی که ممکن است آشنا یا ناآشنا باشد و این یکی از شگردهای افسون کننده داستان‌های هزارویک شب می‌باشد که زمان و مکان آن نهفته است. «این مکان‌ها گاه جنبهٔ واقعیت دارند؛ مانند کاخ‌های بغداد و گاه جنبهٔ افسانه و خیال که منطبق با واقعیت نیستند؛ مانند فرمانروایی خاندان تخیلی آل ساسان که از هند و چین تا سمرقند گسترش دارد، «قلعهٔ جوهرنگین» در قصه‌ی «سیده شمسه و جان شاه» یا «سرزمین واغ و واغ» در قصه‌ی «حسن بصری» که هردو زیستگاه پریان می‌باشند و می‌توان آن‌ها را با توجه به اشاره به داستان وحکایتی خاص، در زمره شاخصه‌ی صنعت تلمیح در مکتب مینی‌مالیسم به شمار آورد.»(محمدی، ۱۳۸۳، ج ۳: ۱۱۳) مفهوم زمان نیز در هزارویک شب، از ویژگی‌های شگرف آن می‌باشد تا جایی که شهرزاد با کنش و رفتار خود تلاش وافری در به تأخیر انداختن لحظه‌ی مرگ، با جادوی قصه گویی وسخنوری خود به سبک غنایی نشان می‌دهد. در حقیقت قصه‌ی هزارویک شب را می‌توان قصهٔ مبارزه‌ی انسان با مرگ و گریز از زمان دانست. همان مصداقی که بستر اصلی منظومه‌های غنایی است.

١٧- ٣-٥. عنصر گفتگو

در برخی متون کهن افسانه‌ای خواب، نماد غفلت است و نقطه‌ی مقابل آن بیداری است؛ اما این بیداری و هوشیاری در سایه‌ی امری مهم و اثربخش چون: عنصر گفتگو، حادث می‌گردد. ازاین‌رو هر یک از قهرمانان بیدارکننده، در حکم یک قاصدی هستند که خبر از نیکی‌ها وخیریت‌های محض دارند و در مقابل آن‌ها دختران، معرف یک صورت نوعی‌اند که بالقوه در ناهشیاری خفته‌اند و با ندای مکمل یا جفت خود و با تکیه برعنصر گفتگو، بیدار می‌شوند و جان می‌گیرند. از جمله حکایت‌هایی که عنصر گفتگو در آن نقش مهمی ایفا می‌کند، عبارت‌انداز: ۱. شاهزاده خانم خفته در قصه‌ی «زیبای خفته در جنگل»؛ ۲. شاهزاده خانم خفته در قصه‌ی اسب آبنوس؛ ۳. شاهزاده خانم خفته در شهر جادویی رویین (هزارویک شب) که همه نمادهای صور خاطراتی هستند که در ژرفای ناهشیاری انسان به خواب رفته اندو پهلوان یا شاهزاده‌ای که ملکه را بیدار می‌کند، در حکم هوشیاری فعال و بیدار آدمی است که ساختارهای رفتاری ملکه بر مبنای افکار واندیشه های اونظام می‌یابد زیرا اصل احساس و عاطفه مدار اصلی افکار و اندیشه های عاطفی اوست. (همان: ٢٤١-٢٢٢)

١٨- ٣-٦. بی‌پیرایگی زبان

حضور حیوانات در ادبیات غنایی، به‌عنوان یکی از اجزا و انواع مهم نمادها، بیانگر رابطه‌ی نزدیک و پیوند ناگسستنی میان انسان وحیوان است. در اغلب داستان‌های غنایی، شاهد حضور حیوانات متعددی هستیم که این امر حاکی از بهره‌گیری نویسندگان از شخصیت‌های متعدد آن‌ها بر مبنای شکل ظاهری، خلق‌وخو، نوع و... می‌باشد. به‌طور مثال حضور حیوان‌ها در مقدس‌ترین مکان‌ها به شکل نقاشی یا مجسمه‌های عظیم، خود حکایت از مقام و منزلت حیوان نزد انسان‌های بدوی دارد. (تقوی، ١٣٧٦: ٩٩) در قصه‌های هزارویک شب، جانوران با زبانی ساده وبی پیرایه و به دو صورت در قصه‌ها ظاهر می‌شوند:

یا خطرناک و ویرانکارند، مانند گرگ، اژدها، مار، موش و سگ که در نظر صوفیه مظاهر رمزی یا تمثیلات نفس اماره‌اند؛ یا دست‌آموزند و یار و یاور و دستگیر و راهنمای آدمیان که قهرمانان را از ورطه‌های هولناک می‌رهانند. (ستاری، ۱۳٦۸: ۲۲۵) نکته‌ی قابل اشاره در این مورد مناظره درخت آسوریک وبز است که هر یک جهت بیان برتری‌های خویش روند داستان را تا بالاترین مبانی احساسی وعاطفی پیش می‌برند.

۱۹- ۳-۷. برجستگی برخی عناصر داستان

کنجکاوی و وسوسه‌ی گشودن دری بسته و رفتن به درون اتاقی ممنوع، مضمونی است که عنصر برجسته‌ی اغلب قصه‌های هزارویک شب است. در هزارویک شب، غالباً این زنان‌اند که کنجکاوند و کنجکاوی زن همیشه آدابی دارد و با انجام دادن مراسم و آیینی خاص همراه است. ذهن پرسشگر زنان برای دانستن اسرار زناشویی مقدمه‌ی ایجاد آداب‌ورسومی است که تحول روح آن‌ها را در پی دارد. بطوریکه زن باید با دادن آزمونی سخت و رعایت تشریفاتی دشوار که در قصه‌ها به‌صورت انجام دادن آیین‌هایی چون خود را مرده انگاشتن، در تابوتی بسان مردگان خفتن و سپس برخاستن آمده است، پس از مرگ رمزی دوباره زنده شود و پا به دنیایی نو و کامل‌تر بگذارد که آدمی در آن داناتر است. همان مصداقی که در اغلب داستان‌های غنایی حاکم است.

۲۰- ۳-۸. محدودیت صحنه‌پردازی

در جوامع و قبایل کهن یکی از آیین‌های پرتکرار ازدواج، مراسم یا سنت آزمودن خواستگاران بوده که در این مسیر، عناصر مجهولی در مسیر شخصیت‌ها قرار گرفته تا تعلیق‌های پی‌درپی را در مسیر داستان بیافزاید. قصه‌های هزارویک شب به زبان رمز و با صحنه‌پردازی محدود، از روابط و مناسبات گسترده‌ی ازدواج سخن می‌گوید؛ زیرا ازدواج با برگزاری مراسمی، بیانگر گذر از مرحلهٔ تعلق به قبیله و عشیره به مرحلهٔ تشکیل خانواده است. تمامی تعلیق‌ها بر مبنای افشای راز اتفاق می‌افتد و صحنه‌ها خودبه‌خود، در همان مراتب اولیه، محدود می‌گردند. در این اثر گاهی زن نسبت به مرد و گاهی مرد نسبت به زن، پایدار نمی‌ماند. لازم به ذکر است که رازداری، از مناسبات قابل‌توجه در این اثر است و اگر همسران به این امر پایدار باشند، به مراحل کمال می‌رسند و شرایط ورود به مراحل بعد را پیدا می‌کنند. نقش پدران در ازدواج‌های هزارویک شب از اهمیت قابل‌توجهی برخوردار است. بدین معنا که یا پدر دختر و یا خود او به شیوه‌های مختلف، خردمندی وغالباً زور جوانان را می سنجیدند و هرکس که از عهده‌ی آزمون‌ها بر می‌آمد، به دامادی یا همسری بر می‌گزیدند. منظور از این کار اطمینان از شایستگی خواستگار ومهمتر از آن، مطابق این باور زن سالارانه که ازدواج با دختر شاه سبب پادشاهی داماد خواهد شد، تأیید توانایی‌های شهریار آینده بوده است. (اسماعیلی، ۱۳۷٤: ۲۰۸)

۲۱- ۳-۹. توجه به دغدغه‌های بشری

در اغلب قصه‌های هزارویک شب، پیرزنی، دوکی، به دختر جوانی می‌دهد. این امر در ادبیات غنایی، حکایت از آشنا ساختن دختر با اسرار زناشویی و عشق و دلدادگی دارد. نخ و بند و ریسمان و کار رستن و دوکی که رشته‌ی نخ دورش پیچیده شده، همه معرف فعالیت‌های غریزی است و به‌عنوان یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های بشری، نمودار زادوولد و باروری و تولیدمثل است. گاهی به‌جای دوک، ماسوره با سوزن خیاطی که مظاهر رمزی رشته‌ی عمرند، به کار برده شده است.

۲۲- ۳-۱۰. تمامیت وکمال

درحوزۀ فرهنگ و ادبیات غنایی و قصه‌هایی نظیر هزارویک شب، روابط و مناسبات ظاهری معشوق، گاه تمام توصیفات یک نویسنده را در برمی‌گیرد. در بین توصیفات نویسنده، توصیف موهای زن، از اهمیت قائل توجهی برخوردار است. در ادب فارسی، زلف، یکی از مهم‌ترین ارکان زیبایی به شمار می‌رود و مهم‌ترین ویژگی‌های آن عبارت‌اند از: بلند، سیاه، پرچین و شکن، براق، دراز و پرپشت. (جهانمرد و همکاران، ١٣٩٦: ١٠٦-١٠٣) آنچه که در برخی قصه‌ها نیز مطمح نظر است، توصیف مو با صفت‌هایی چون: کمند، چوگان، کژدم، ابریشم، اطلس، دیبا، مشک، عبیر، عنبر، سوسن، سنبل، پیچک و...است. (غلامی و رضایی، ١٣٩٢: ٣٦١) در اغلب قصه‌ها گاه آنقدر توصیفات جان‌بخش و روح‌افزا و تمام و کمال هستند که خواننده با یک داستان ذهنی توأم با روایت مواجه است. «برای آنکه قدرت هستی‌بخش مو بهتر نمایان گردد، گاه آن را زرین وصف می‌کنند و بدین گونه دو نماد بسیار مهم زندگی، یعنی مو که خود نشانۀ زندگی است و طلا که نشانۀ نیروی حیاتی خورشید است، به هم می‌آمیزند و همراه با هم می‌آیند». (ستاری، ١٣٦٨: ٢٦٣) این امر یکی از مصادیق بارز ادب عامه است که گاه در متون حماسی در توصیف رودابه، گردآفرید و... و گاه در متون غنایی در توصیف شیرین و گاه در قصه‌های عامیانه نظیر هزارویک شب و شهرزاد قصه‌گو و شخصیت‌های این اثر، قابل رویت است.

۲۳- ۳-۱۱. استفاده از تم جذاب

در ساختار شاخصه‌های اصلی مکتب مینی‌مالیسم، انتخاب موضوعات جذاب دارای مصادیق بسیاری در آثار متعدد است. در قصه‌های هزارویک شب، مفهوم ناگشودنی‌ها در ایجاد فرازوفرودهای بی‌شماری که در مسیر داستان ایجاد می‌کنند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و روند داستان را با جذابیتی منحصربه‌فرد همراه می‌سازند. «در هزارویک شب، مضمون در ناگشودنی، بارها ذکر گردیده است. به‌طور مثال در قصه‌ی سومین قلندر، همه درهای قصر را می‌توان باز کرد جز یک در که هرکه بگشایدش می‌میرد و یا به سرنوشتی شوم گرفتار می‌شود. مضمون مشابه سرزمین ممنوع یا وادی زیرزمینی آتش نیز که در آن سرچشمه‌ی زندگی یا آب حیات می‌جوشد و جاری است، در قصه ملکۀ ملیکه شاهزاده خانم زیرزمینی هزارویک شب آمده و اصلش از حماسه‌ی گیلگمش است. باز از این قبیل‌اند قصه‌هایی که در آن ملک زاده‌ای که به اتاقی ممنوع‌الورود پا می‌نهد و با دیدن تمثال دختری در آنجا بر وی عاشق می‌شود. (امیرارسلان رومی).» (ستاری، ١٣٦٨: ٢١٩) کلید، در متون عرفانی، مصداق گشایش است همانطور که در قرآن کریم نیز با این مضمون به آن اشاره شده است: کلیدهای آسمان و زمین از آن اوست و کسانی که نشانه‌های خدا را انکار کردند، آنانند که زیانکارند. از این رواین واژه، مصداق بارز هدایت است؛ که در قصه‌های هزارویک شب، گاه به عنوان امری شگرف وگاه به عنوان عامل شکستن در ودیوارهای سحر وباطل برای کشف حقیقت و گاه با نشانه و سمبل قدرت، ظاهر می‌گردد و فقط قهرمان لایق و شایسته، امکان برخورداری از آن و گشایش ورود به مراتب بعدی راخواهد داشت.

۲٤- ۳-۱۲. ایجاز بیش از حد

کاربرد اعداد از دیرباز در باورهای عوام، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده که این امر در داستان‌های هزارویک شب، به زبان ایجاز، دارای مصادیق بی‌شماری است. برخی آن‌ها را شوم و برخی آن‌ها را مقدس به‌شمار می‌آوردند. این امر در حوزه‌ی ادبیات غنایی و در قالب داستان‌ها و قصه‌های عامیانه که مصادیق سحر و جادو و روابط و مناسبات اجتماعی در آن وجود دارد، بیشتر به چشم می‌خورد. در هزارویک شب، شهرزاد زنده می‌ماند. چون طی سه سال، به تقریب سه پسر زاییده است. مضمون سه پسر ملک با مردی از رعایا که کوچکترینشان قهرمان و نام‌آور است، در داستان‌ها مکرر آمده است. به گفته‌ی لیتمن [Littman] همان‌گونه که ارقام هزارویک، نشانۀ کثرت است، می‌توان پنداشت که در آغاز تنها یک پسر در میان بوده

است؛ اما چون سه سال به قصه‌گویی گذشت تعداد پسران به سه تن رسید و این زمان برای زادن سه فرزند که در پایان داستان یکی راه‌رفتن تواند و دومی خزیدن و سومی هنوز شیرخوار است، کفایت می‌کند. به هر حال آمدن رقم ۳ آن هم دو بار در آغاز و پایان کتاب، امری قابل توجه است. در آغاز، سه، رمز طبیعت و در انجام، مظهر معنویت و آدمیت است و این تباین ذاتی میان مبدأ و مقصد، خود نشان دهنده‌ی راه درازی است که پیموده شده است. پس رقم ۳ مرتبط با مفهوم کلی جریان و استمرار و دوام حرکت نیز هست و به این اعتبار، معرف زمان است و بدیهی است که این دو به هم پیوسته‌اند و وجود یکی (جریان حرکت)، بدون دیگری (زمان)، نمی‌تواند باشد. (ستاری، ۱۳٦۸: ۲٦۹ و ۲٦۵)

«در زمان ساسانیان روز چهارشنبه، آتش را به سه کوپه تقسیم می‌کرده‌اند و دور آن را بانام سه فرشته، آسمان، آذر، آبان که فرشتگان مقرب بودند، می‌گشتند و می‌پریدند و بعد آتش را به هفت قسمت تقسیم می‌کردند»(رضایی، ۱۳٦۸: ٤۷۸) هفت، یعنی کمال، امنیت، ایمنی، آرامش، وفور و آفرینش. (نورآقایی، ۱۳۸۸: ۷٦) در خواب‌گزاری از دیدگاه روانکاوی، رقم سه، نماد جنسیت است و به‌عنوان‌مثال گل زنبقی که نشانهٔ نجابت اشخاص و خاندان و یا علامت بعضی دول و شهرها و غیره است، رمز جنسیت نرینه به شمار رفته است. از سوی دیگر سه همان تثلیث یا ثالوث اقدس یا اقانیم ثلاثه (پدر، روح‌القدس یا مادر باکره و پسر) و بالاتر از آن، رمز وحدانیت و توحید یا مبدأ الهی است که یگانه است و در نظر بعضی سه‌گانه می‌نماید. بدین ترتیب عدد ۳ که در بیشتر ادیان (آیین میترایی، تثلیث یا ثالوث مذهبی قوم سلت[celte] وحکمت فیثاغورث وجود دارد، اصل یا پایهٔ الوهیت به‌ظاهر سه‌گانه نیز می‌تواند باشد. (ستاری، ۱۳٦۸: ۲٦۹-۲٦۵) درواقع این عدد، نمادی برای حضور اندیشه و گفتار و کردار نیک بوده است. (هینلز، ۱۳۷۵: ۱۸۲)

۲۵- ۳-۱۳. رئالیسم (واقع‌گرایی)

حضور قهرمانان و روابط و مناسبات شخصیتی و عملکرد آنان در داستان‌های غنایی هزارویک شب، جلوه‌ای رئالیسم‌گونه یا واقع‌گرایانه دارد. معمولاً از قهرمان مانند انسانی برتر و دارای ویژگی‌های مثبت سلحشوری، گذشت و باور به راستی، عشق و آزادی و عدالت و... یاد می‌کنند. قهرمان نیز می‌تواند اشتباه کند ولی در اشتباه خود نمی‌ماند و بر آن پای نمی‌فشارد، آنگاه که راستی و حقیقت را کشف می‌کند، به واقعیت اشتباه خود پی می‌برد. قهرمان کسی است که به راستی گرایش دارد و عشق می‌جوید و عدالت می‌خواهد و زندگی را پاس می‌دارد و از مرگ نمی‌هراسد. بر انجام کارهای بزرگ تواناست و اگر نیست، زندگی، راستی، عشق‌ورزی، مردم‌خواهی و...، از جمله بزرگ‌ترین ویژگی‌های واقع‌گرایانه‌ی اوست که در موقعیت‌های گوناگون به نمود و بروز آن می‌پردازد «در میان قهرمانان هزارویک شب، برخی چون شهرزاد، جوینده و خواستار دانایی‌اند و دردناکی سرنوشتشان از کنجکاوی و میل به دانستن است. در اساطیر یونانی و برخی افسانه‌های سامی، دانایی، سرچشمه‌ی گناه و رنج است.» (ستاری، ۱۳٦۸: ۳۸۸) «شهرزاد با به خطر انداختن جان خویش غلبه‌ی عشق وآگاهی را بر تقدیر نامعلومی که ریشه در جهل پادشاه دارد، به تصویر می‌کشد. وی با جادوی سخن و شیوه‌ای که می‌توان آن را قصه‌درمانی نامید، ذهنیت بیمارگونه‌ی پادشاه را درباره‌ی زنان دگرگون می‌کند.»(افشار، ۱۳۸۳: ۱۷) در قصه‌های هزارویک شب، سخن از قهرمانان عاشق در میان است. قهرمان، هر جا که هست، در بیابان خشک و سوزان و یا در دشت سرد بادگیر، باید از عهده‌ی انجام دادن کاری خطیر که مستلزم داشتن جرأت و شجاعت بسیار است، به شایستگی برآید؛ اما در پس پردهٔ نامجویی و پیروزی‌های درخشان او حکمتی است کس ندان که تاروپود قصه را به‌هم‌بافته و آن آزمایش سهمناکی است که اگر قهرمان در آن پیروز شود، رهایی و رستگاری می‌یابد و جماعتی با وی از بند طلسم می‌رهند و نیکبخت می‌شوند. بدین گونه هزارویک شب، سراسر حدیث سرنوشت است و هنگامه‌ی حادثه‌جویی و درگیری با تقدیر؛ اما قهرمان با تفکری واقع‌گرایانه، گاه سرنوشت ناپیدای خود را با تسلیم و رضا می‌پذیرد و گاه، از برکت توکل به پروردگار و ایمان آرام‌بخش به خیر و مصلحت مشیت الهی، به نرمی می‌کوشد

تا آن را دگرگون سازد و به سود خود بگرداند و در این راه، از سحر و جادو و جن و پری نیز کمک می‌گیرد. «آرامش خاطر به سبب بازشناخت قهرمانان و تشویش و نگرانی از آیندهٔ نامعلومشان، ضرباهنگ خاص هزارویک شب را می‌سازد. قهرمانان در طول داستان همیشه همان کسانی هستند که از آغاز آن‌ها را می‌شناختیم، اما آنان درگیر حوادث و سوانحی شگفت‌انگیز می‌شوند و گردباد رویدادهای شگرف ایشان را بارها می‌چرخاند.» (ستاری، ١٣٦٨: ٢٠٩ و ٢١٠)

٢٦- ٣-١٤. کم‌حجمی

سحر و جادو (magic)، با برخورداری از عنصر کم‌حجمی در هزارویک شب، با سازوکارهای متعددی نظیر: «علم و دانش، شعبده‌بازی، تردستی و چشم‌بندی، اغفال کردن، خدعه، نیرنگ و فریفتن و به کار بردن حیله دروغین، خیال و پندار موهوم، به‌کارگیری عوامل مرموز در شیاطین جنس و انس، تصرف در طبیعت از طریق اوراد و افسون‌ها و طلسم‌های شیطانی، فساد و تباهی، دیوانگی و...، در فرهنگ لغات به‌کار می‌رود. (خرمشاهی، ١٣٧٧: ١١٩٣) می‌توان گفت فضای غالب این کتاب، فضای جادویی و وهمی است. این فضا به شکلی ماهرانه ترسیم یافته که مرتب شاهد ورود عفریت‌ها به بطن داستان‌ها هستیم. تغییر و تبدیل انسان به حیوان، یکی از مضامینی است که غالباً در هزارویک شب دیده می‌شود چراکه انسان نیرومند گاهی علم‌خرافی تبدیل هیأت و تشاکل ارواح می‌داند و خود را به‌صورت آدمیان دیگر و یا در قالب حیوانات قرار می‌دهد تا به تمایلاتش برسد. (آذر، ١٣٨٧: ١٣٣) سحر و جادو در هزارویک شب بیشتر در راه اغراض اخلاقی و عاشقانه به کار می‌رود. ساحران مردمان را به سبب کارهای زشت و ناپسندشان به صور گوناگون مسخ می‌کنند و از طلسم و جادو برای بستن پیوندی عاشقانه و یا گسستن آن یاری می‌گیرند. «در مفردات الفاظ قرآن، سحر در معانی خدعه و فریب و پندارهای بدون حقیقت و واقعیت همانند شعبده و تردستی آمده است و همین‌طور سحر، یعنی کاری که سخن‌چین می‌کند و با سخنان بیهوده و ظاهرفریبش بازدارنده گوش‌ها از شنیدن حق است. (خسروی حسینی، ١٣٧٤: ١٩١)

٢٧- نتیجه

هدف و نتیجهٔ پژوهش حاضر، تبیین روابط و مناسبات ادبیات غنایی و سازوکارهای اجتماعی آن بر مبانی مکتب مینی‌مالیسم، در روایت‌های هزارویک شب است. نکته‌ی لازم به ذکر آن است که بررسی و تبیین روابط و مناسبات اجتماعی و اخلاقی یک دوره می‌تواند ما را در کشف قوانین درونی یک جامعه با تکیه بر آداب‌ورسوم و فرهنگ زندگی و همین‌طور اندیشه‌های خرافی آن دوره رهنمون سازد. ازاین‌رو پذیرش و توجه به حوادث گوناگون و شاخصه‌های کلامی و رفتاری در آثار شکل‌گرفته در دوره‌ای خاص به همراه تحولات زمانی و مکانی، امری اجتناب‌ناپذیر است. با عنایت به این امر، قصه‌های هزارویک شب با برخورداری از تاریخ تطورساختاری، با ایجاد بستری مناسب جهت بیان مبانی جامعه‌شناسی در قالب داستان کوتاه، نقش قابل‌توجهی در انتقال روابط و مناسبات اجتماعی و افکار حاکم بر اندیشه‌ی دوره‌ای خاص ایفا می‌کنند. بطوریکه با به‌کارگیری عناصری نظیر سحروجادو، عملکرد قهرمانان، تقدس اعداد، رمزهای ناگشودنی، ازدواج، مبانی روان‌شناسانه وهمینطور عناصر جامعه‌شناختی و غنایی از زبان شهرزاد قصه‌گو، شاهد ظهور نقش‌مایه‌ها و مناسبات متعدد و متنوعی هستیم. در قصه‌های هزارویک شب مبانی اصلی جامعه در قالب مکتب مینی‌مالیسم و به زبان ادبیات غنایی گاه از زبان انسان‌ها و گاه از زبان پرندگان و جانوران در سبک و سیاق حکایت‌های تعلیمی در ساختار داستان در داستان و با تلفیق افسانه وجهان متافیزیک و تاریخ و واقعیت به دنبال سه اصل: آموزش، تربیت و تهذیب و تزکیه نفس جامعه‌ی بشری در ساختار داستان‌های تودرتوی مطرح می‌گردد. با بررسی مبانی مینی‌مالیستی داستان‌های هزارویک شب، می‌توان اذعان نمود که این داستان‌ها به ساختار داستان‌های هندی شباهت بسیاری دارند. به‌گونه‌ای که نقبی از یک داستان به داستان دیگر زده می‌شود. حضور تضادهاوحادثه ها در دنیایی دیالکتیک، راز آمیزی وخیال انگیزبودن وقایع و همچنین، سهل و ممتنع بودن جهان داستان‌ها در

کنار غلیان فانتزی وخیال‌پردازی سحرآمیز، ویژگی‌های مینی‌مالیستی این اثر را به تصویر می‌کشد. نوآوری پژوهش حاضر، در تحلیل مبانی مکتب مینی‌مالیسم وشاخصه‌های ساختاری آن در قصه‌های هزارویک شب است که بر مبنای روابط و مناسبات گسترده‌ی ادب غنایی و اصول و مبانی داستان‌سرایی، نقش قابل‌توجهی را در معرفی سازوکارهای جامعه‌ی آن دوران ایفا می‌کند.

۲۸- منابع

قرآن کریم.

آذر، امیراسماعیل، (۱۳۸۷)، *ادبیات ایران در ادبیات جهان*، تهران: نشر سخن، چ ۱.

امانی، فاطمه و همکاران، (۱٤۰۰)، "جایگاه اجتماعی و ویژگی زنان در هزارویک شب و کلیله‌ودمنه"، س ۱۳، ش ٤۹، صص ۳۲۳-۳٤۹.

اسماعیلی، حسن،(۱۳۷٤)، «داستان زال از دیدگاه قوم‌شناسی»؛ تن پهلوان وروان خردمند، به کوشش شاهرخ مسکوب، چ ۱، تهران: نشرطرح نو.

ایروین، رابرت،(۱۳۸۳)، *تحلیلی از هزارویک شب*، ترجمه فریدون بدره‌ای، چ ۱، تهران: نشرفرزان روز.

افشار، ایرج،(۱۳۸۸)، هزارویک شب در میان ما"، فصلنامه فرهنگ مردم، س ۳، ش ۱۱ و ۱۲ ص ۱۷، ۱۳۸۳.

بیضایی، بهرام، (۱٤۰۲)، *شب هزارویکم*، چ ۱،تهران: نشرروشنگران.

پارسا، احمد، (۱۳۸۵)،"مینی‌مالیسم و ادب پارسی". *نشریهٔ دانشکده ادبیات و علوم انسانی* دانشگاه شهید باهنر کرمان. دورهٔ جدید. ش ۲۰، ش.پ ۱۷، صص ٤۸-۲۷.

پارسی‌نژاد، کامران، (۱۳۸۲)، "داستان کوتاه کوتاه یا داستان کارت پستالی"، ادبیات داستانی، س ۸۲، ش ۷٤، صص ۵۸-٦۰.

تقوی، محمد، (۱۳۷٦)،*حکایت‌های حیوانات در ادب فارسی*، چ ۱، تهران: نشرفروزان.

جزینی، جواد، (۱۳۷۸)،"ریخت‌شناسی داستان‌های مینی‌مالیستی"، *کارنامه*، س ۱، ش ٦، صص ۳۰-٤۵.

جعفری کلیبر، فاطمه و دارابی، شکوفه، (۱۳۹۸)،"جلوه‌های مینی‌مالیستی حکایت‌های تذکره‌الاولیا عطار"، مجله دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، س ۲، ش ۲۰.

جهانمرد، محبوبه و همکاران، (۱۳۹٦)،«اشتراکات زیبایی‌شناسی و مضمون‌پردازی زلف معشوق در شعر فارسی وعرب» پژوهش‌های ادبیات تطبیقی، س ۵، ش ۳، صص ۹۷-۱۲٦.

حیدری، محمود، (۱۳۹۸)، "اقتباس مجموعه نمایشی شهرزاد از هزارویک شب بر اساس نظریهٔ دادلی اندرو"، نشریه نقد ادبی، س ۱۲، ش ٤۷، صص ۸۹-۱۵۵.

خرمشاهی، بهاءالدین،(۱۳۷۷)، *دانشنامهٔ قرآن و قرآن‌پژوهی*، چ ۱، تهران: نشر علمی و فرهنگی.

خسروی حسینی، سیدغلامرضا، (۱۳۷٤)، *مفردات الفاظ قرآن*، چ ۳ ، تهران: نشرمرتضوی.

دهخدا، علی‌اکبر،(۱۳۱۰)، *لغت‌نامه دهخدا*، چ ۲، تهران، انتشارات موسسه دهخدا.

ذبیح نیا عمران، آسیه؛ منگلی، ماندانا،(۱۳۹٦)، "تطبیق سبک شناسانهٔ مینی‌مالیسم در حوزه‌ی آموزش کودک و نوجوان"، *فصلنامه تخصصی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)*، س ۱۰، ش ۳، ش.پ ۳۷.

رستگار فسایی، منصور، (۱۳۸۰)،*انواع شعر فارسی*، چ ۱، شیراز، انتشارات نویدشیراز.

رضایی، عبدالعظیم، (١٣٦٨)، *اصل و نسب و دین‌های ایران باستان*، چ ۱، بی‌جا.

روشن، نرجس، (۱۳۹۱)،"مینی‌مالیسم"، هنر و معماری، س ۱۲، ش ۸۵ و ۸٦، صص ۹٦-۱۰٦.

ستاری، جلال،(١٣٦٨)، *افسون شهرزاد (پژوهشی در هزار افسان)*، تهران: نشر توس.

شدل، آندره و همکاران،(۱۳۸۸)، *جهان هزارویک شب*، ترجمه جلال ستاری، چ ۱، تهران: نشر مرکز.

شمیسا، سیروس،(۱۳۷۳)، *انواع ادبی*، چ ۲، تهران، انتشارات فردوس.

طسوجی، عبدالطیف، (۱۳۳۸)، *هزارویک شب*، چ ۱، تهران: نشر علمی.

عبادیان، محمود. (۱۳۷۹)، *آنچه خوبان همه دارند: اعتلای ابعاد شعر کلاسیک فارسی در غزل حافظ*. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی.

عبدالهیان، حمید، (۱۳۸۱)، *شخصیت و شخصیت‌پردازی در داستان معاصر*، چ ۱، تهران: نشر آن.

غلامی، حمیده؛ رضایی، مهدی، (۱۳۹۲)،«مشبه‌به‌ها و تصاویر چهره‌ی معشوق در شعر شاعران زن معاصر»، *سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)*، س ٦، ش ٦، صص ۳۵۳-۳٦۸.

محمدی، محمدهادی؛ قایینی، زهره، (۱۳۸۳)،*تاریخ ادبیات کودکان ایران، ادبیات شفاهی دوران باستان*، چ ۳، تهران: نشرچیستا.

معین، محمد،(١٣٨٦)، *فرهنگ معین*، چ ۲ تهران، زرین.

میرصادقی، میمنت،(۱۳۸۸)، واژه‌نامهٔ هنر داستان‌نویسی، چ ۲، تهران: کتاب مهناز.

نجات، اسما و همکاران، (١٤٠٠)،"جایگاه و نقش بااهمیت سبک مینی‌مالیسم قصه‌های تمثیلی مثنوی در حوزه تعلیمی کودک و نوجوان"، *فصلنامه تحقیقات تمثیلی در زبان و ادب فارسی*، س ۱۳، ش.پ ٤٨، صص ۹۹-۱۱۹.

نورآقایی، آرش،(۱۳۸۸)، *عدد، نماد، اسطوره*، چ ۲، تهران: نشر نقد افکار.

هینلز، جان، (۱۳۷۵)، *فرهنگ اساطیر ایران*، ترجمه ژاله آموزگار، احمدتفضلی، چ ۱، تهران: نشر آوین.